

Sygn. akt II KK 31/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący)

SSN Marek Pietruszyński

SSN Zbigniew Puskarski (sprawozdawca)

SSN Andrzej Siuchniński

SSN Włodzimierz Wróbel

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Departamentu do Spraw

Wojskowych Jacka Kryszczuka,

w sprawie F. B.

skazanego z art. 225 § 1 k.k z 1932 r. i in.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 10 kwietnia 2019 r.,

kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich na korzyść

od wyroku Sądu Wojskowego Garnizonu W.

z dnia 4 stycznia 1945r., sygn. akt GW [...]

**1. na podstawie art. 439 § 1 pkt 3 k.p.k. uchyla wyrok w
zaskarżonej części, tj. skazującej F. B. za czyn z art. 27 k.k. WP
z 1944 r. w zw. z art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. i na podstawie art. 17
§ 1 pkt 5 k.p.k. postępowanie umarza;**

2. przy zastosowaniu art. 435 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. na podstawie art. 439 § 1 pkt 3 k.p.k. uchyla tenże wyrok w części skazującej S. W. za czyn z art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. i na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. postępowanie umarza;

3. kosztami postępowania w sprawie obciąża Skarb Państwa;

4. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz adw. P. A. - Kancelaria Adwokacka w W. - kwotę 738 (siedemset trzydzieści osiem) zł, w tym 23% VAT, za obronę z urzędu skazanego F. B. w postępowaniu przed Sądem Najwyższym.

UZASADNIENIE

F. B., aktem oskarżenia sporządzonym 27 grudnia 1944 r. przez podprokuratora wojskowego Garnizonu W., został oskarżony o to, że:

„Był czynnym działaczem związku B., będącego na terenie pow. M. pod wpływami A.K., od czerwca 1944 r. do września 1944 r. jako sekcyjny oddziału pod pseudonimem »G.« i po wyzwoleniu M. przez oddziały Armii Czerwonej nie zaprzestał swej działalności, dał swym podwładnym W., R., K. rozkaz zabójstwa K. W., znanego ze swych przekonań demokratycznych i kontaktu z [...], który to rozkaz został wykonany dnia 1 - go sierpnia 1944 r., nadal utrzymywał ścisłą łączność z członkami B. do chwili zatrzymania, tj. dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o Ochronie Państwa z dnia 30-X-1944 r. i art. 26 - 225 § 1 k.k.”

Tym samym aktem oskarżenia zostali oskarżeni:

- S. W. o to, że:

„W połowie lipca 1944 r. wstąpił do związku B., będącego na terenie pow. M. pod wpływami A.K., złożył przysięgę, otrzymał pseudonim »Ł.«, nie zaprzestał swej działalności po wyzwoleniu pow. przez oddziały Armii Czerwonej i działając na mocy rozkazu sekcyjnego B., wraz z K., przy pomocy R. dokonał dnia 1-go sierpnia 1944 r. zabójstwa K. W., znanego ze swych przekonań demokratycznych, a po tym wypadku utrzymywał łączność z członkami B. do września 1944 r., tj. dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o Ochronie Państwa z dnia 30-X-1944 r. i art. 26-225 § 1 k.k.”;

- B. R. o to, że:

„W połowie lipca 1944 r. wstąpił do związku B., będącego na terenie pow. M. pod wpływami A.K., złożył przysięgę, otrzymał pseudonim »M.«, a po wyzwoleniu pow. przez Armię Czerwoną nie zaprzestał swej działalności i na rozkaz sekcyjnego F. B. okazał pomoc W. i K. w zabójstwie K. W., znanego ze swych przekonań demokratycznych i kontaktu z [...], po tym wypadku utrzymywał łączność z członkami B. do września 1944 r., tj. dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o Ochronie Państwa z dnia 30-X-1944 r. i art. 27- 225 § 1 k.k.”

W akcie oskarżenia zaznaczono, że „na podstawie art. 16 wspomnianego dekretu sprawa niniejsza podlega właściwości Sądu Wojskowego W. Garnizonu”.

Tenże Sąd wyrokiem z dnia 4 stycznia 1945 r., sygn. akt GW [...], orzekł:

„Oskarżonego F. B., s. S. uznać winnym przestępstwa z art. 27 k.k.w. i 225 § 1 k.k., oskarżonego S. W., syna K., przestępstwa z art. 225 § 1 k.k., zaś osk. B. R., s. W., przestępstwa z art. 28 k.k.w. i 225 § 1 k.k. i za to skazać na mocy art. 29 k.k.w. i 225 § 1 k.k. oskarżonych F. B., s. S. i S. W., s. K. na karę śmierci zaś osk. B. R. na karę więzienia przez lat 6 (sześć). Na mocy art. 46 k.k.w. pozbawić skazanych F. B. s. S. i S. W. s. K. praw publicznych i obywatelskich prawa honorowych na zawsze, a na mocy art. 48 k.k.w. orzec przepadek całego ich mienia. (...) Natomiast uniewinnić oskarżonych F. B., s. S., S. W., s. K. i B. R., s. W. od zarzutu oskarżenia z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa z 30.10.1944 r. (Dz. U. Rzpl. Nr 10 poz. 50).”

W treści wyroku zaznaczono, że jest on „ostateczny i zaskarżeniu nie podlega”, nadto widnieje na nim adnotacja o treści; „Karę śmierci na B. i W. zatwierdzam. D-ca 1 armii Generał dywizji P., [...]”.

Według sporządzonych na tę okoliczność protokołów, karę śmierci wobec F. B. i S. W. wykonano w dniu 8 stycznia 1945 r. Natomiast z dołączonych do akt sprawy dokumentów wynika, że na mocy ustawy z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii B. R. zmniejszono wymiar kary do 3 lat więzienia, po odbyciu której został on 26 grudnia 1947 r. zwolniony.

Kasację od powyższego wyroku wniósł obecnie Rzecznik Praw Obywatelskich, zaskarżając go – „w zakresie dotyczącym skazania F. B. za przestępstwo z art. 27 k.k.w. i 225 § 1 k.k.” – w całości na jego korzyść. Zarzucił:

„rażące naruszenie art. 17 § 1 w zw. z art. 13 § 1 i 2 Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 września 1936 r. Kodeks wojskowego postępowania karnego (Dz. U. z 1936 r., Nr 76, poz. 537 ze zm., dalej „K.w.p.k.”) poprzez rozpoznanie sprawy F. B. w części dotyczącej przestępstwa polegającego na podżeganiu S. W., B. R., S. K. do zabójstwa K. W., pomimo że Sąd Wojskowy Garnizonu W. nie był rzeczowo właściwy do jej rozpoznania, co skutkowało nieważnością tego orzeczenia z powodu przyczyny określonej w art. 373 lit. e K.w.p.k.”.

Podnosząc tak sformułowany zarzut, wniósł o uchylenie wyroku Sądu Wojskowego Garnizonu W. w zaskarżonej części i umorzenie w tym zakresie postępowania, na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 i 6 k.p.k., z uwagi na śmierć F. B., jak również z powodu przedawnienia karalności czynu.

W uzasadnieniu skargi jej Autor nadto postulował, „aby Sąd kasacyjny rozważył uchylenie z urzędu zaskarżonego niniejszą kasacją wyroku, również na korzyść współoskarżonych: S. W. w zakresie dotyczącym przestępstwa z art. 225 § 1 k.k., oraz B. R. w zakresie dotyczącym przestępstwa z art. 28 k.k.w. i art. 225 § 1 k.k., albowiem - w mojej ocenie - przemawiają za tym te same względy (art. 435 w zw. z art. 518 k.p.k.)”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest zasadna.

Trafnie Skarżący zauważył, że chociaż zachowanie F. B. opisane w akcie oskarżenia prokurator ujął jako jeden czyn, to orzekający w sprawie Sąd Wojskowy Garnizonu W. (dla porządku celowe będzie nadmienić, że legalność jego działania miała oparcie w dekrete PKWN z dnia 23 września 1944 r. – Prawo o ustroju Sądów Wojskowych i Prokuratury Wojskowej – Dz. U. Nr 6, poz. 29 ze zm.) uznał, że zachowanie to powinno być potraktowane jako dwa czyny – z art. 1 dekretu PKWN z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz. U. Nr 10, poz. 50), który wszedł w życie z mocą wsteczną od dnia 15 sierpnia 1944 r. (art. 18 dekretu) oraz podżegania do czynu z art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. (niejasne jest, dlaczego dla ujęcia tej postaci zjawiskowej przestępstwa Sąd powołał przepisy innej ustawy karnej, należy bowiem uznać, że skrót „k.k.w.” odnosił się do Kodeksu karnego Wojska Polskiego wprowadzonego dekretem PKWN z dnia 23 września 1944 r. –

Dz. U. Nr 6, poz. 27). O ile, zgodnie z art. 16(1) wspomnianego dekretu o ochronie Państwa do osądzenia pierwszego tych czynów był właściwy sąd wojskowy, to niezgodnie z prawem wydał orzeczenie co do zarzuconego F. B. przestępstwa art. 26 w zw. z art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. Protokół rozprawy nie pozwala jednoznacznie ustalić, przepisy jakiego aktu prawnego regulującego zagadnienia procesowe stosował orzekający w sprawie sąd. W kasacji wyrażono pogląd, że były to przepisy Kodeksu postępowania karnego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR wprowadzonego w życie rozkazem specjalnym nr 2 z dnia 26 listopada 1943 r. Dowódcy I Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. Ma to wynikać z faktu, że przepisy „K.P.K.” wskazane w postanowieniach prokuratora o wszczęciu śledztwa, o pociągnięciu F. B. i innych do odpowiedzialności karnej oraz o zastosowaniu wobec oskarżonych aresztu tymczasowego odbiegały numeracją od mających w takich wypadkach zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego z 1928 r., jak też od przepisów Kodeksu wojskowego postępowania karnego z 1936 r. Nadto z faktu, że o ile wymienione kodeksy przewidywały co do zasady możliwość zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji, to według Kodeksu postępowania karnego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR taki wyrok był ostateczny i zaskarżeniu nie podlegał, a taka właśnie wzmianka widnieje na wyroku skazującym m.in. F. B. Autor kasacji nadmieniał również, że wspomniany Kodeks nie zawierał unormowań, które zakazywałyby rozpoznawania przez sąd wojskowy spraw należących do kognicji sądów powszechnych.

To wnioskowanie wypada uznać za trafne, podobnie jak pogląd Skarżącego, który odwołując się do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2001 r., WKN 13/01, (WPP 2003/1/134), zawierającego wypowiedź w odniesieniu do analogicznej regulacji (Kodeksu Wojskowego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR z 1943 r.), wskazał, że zarówno w chwili czynu, jak i w dacie wyrokowania Kodeks postępowania karnego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR nie miał mocy obowiązującego prawa, gdyż został wydany przez organ nieposiadający legitymacji do stanowienia przepisów rangi kodeksowej oraz w czasie obowiązywania Kodeksu wojskowego postępowania karnego z 1936 r. Niezależnie od nieskuteczności takiej decyzji, gdyby została podjęta, wymaga też zauważenia, że Kodeks postępowania karnego Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR, względnie inny akt prawny wydany przed

datą wydania wyroku w przedmiotowej sprawie, nie zawierały przepisu uchylającego wcześniejsze regulacje w tym zakresie, w szczególności Kodeks wojskowego postępowania karnego z 1936 r. Przepis taki został zawarty dopiero w dekrete Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 1945 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego (Dz. U. Nr 36, poz. 215), którego art. 1 stanowił ogólnie, iż „z dniem wejścia w życie KWPK tracą moc, z zastrzeżeniami podanymi niżej, dotychczasowe przepisy, dotyczące wojskowego postępowania karnego”. Uznając zatem, że Sąd rozpoznający sprawę F. B. powinien procedować w oparciu o przepisy Kodeksu wojskowego postępowania karnego z 1936 r. należy stwierdzić, że ma rację Autor kasacji, gdy wskazuje, iż przy orzekaniu w tej sprawie doszło do rażącego naruszenia art. 17 § 1 w zw. z art. 13 § 1 i 2 tego Kodeksu. Pierwszy z wymienionych przepisów stanowi, że jeżeli ta sama osoba popełniła kilka przestępstw, podlegających częściowo sądowi wojskowemu, częściowo zaś powszechnemu, każdy z właściwych sądów rozpoznaje sprawę, do niego należącą. Kolejne przepisy stanowią, że sąd wojskowy z urzędu rozstrzyga o swojej właściwości rzeczowej (art. 13 § 1) oraz że uznając swoją niewłaściwość sąd wojskowy przekazuje sprawę komu należy (art. 13 § 2). Żaden z przepisów Kodeksu wojskowego postępowania karnego z 1936 r. nie dawał podstawy, by sprawę F. B. w części dotyczącej zarzutu z art. 26 w zw. z art. 225 § 1 k.k. (z 1932 r.) rozpoznał sąd wojskowy. W takim razie zastosowanie powinien mieć art. 14 § 1 Kodeksu wojskowego postępowania karnego z 1936 r. stanowiący, że orzeczenie wydane przez sąd wojskowy względem osoby, która w danej sprawie nie podlega orzecznictwu sądów wojskowych, jest z mocy prawa nieważne (inaczej niż wskazano w kasacji, ten przepis określa przyczynę nieważności orzeczenia, nie zaś art. 373 lit. e K.w.p.k., stanowiący normę postępowania dla sądu odwoławczego, mianowicie nakazującą uchylenie zaskarżonego wyroku niezależnie od zarzutów przytoczonych w środoku odwoławczym m.in. wtedy, gdy wyrok zapadł z obrazą art. 14). Żadne kroki prawne przez ówczesne organa sądownicze nie zostały jednak podjęte, chociaż – co wymaga podkreślenia – dostrzegły one wadliwość procedowania w przedmiotowej sprawie. Wyrazem tego jest oznaczone jako tajne pismo Prezesa Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 2 lutego 1945 r. skierowane do Szefa Wojskowego Sądu

Garnizonowego w W., w którym niezależnie od uwagi, że w świetle przedstawionej przez oskarżonych linii obrony i zeznań jednego ze świadków „należało sprawę skierować do uzupełnienia śledztwa”, stwierdzono, iż „Przy sądzeniu sprawy winien był sąd zastanowić się w pierwszym rzędzie, czy jest właściwym do wydania wyroku. W danej sprawie Wojskowy Sąd Garnizonowy nie był ani podmiotowo, ani przedmiotowo właściwym: sprawa dotyczy osób cywilnych i w zakresie tylko Kodeksu Karnego Powszechnego” (k. 112 akt sprawy).

Mając powyższe na uwadze, z uwagi na zaistnienie już w dacie orzekania bezwzględnej przyczyny uchylenia wyroku, obecnie ujętej w art. 439 § 1 pkt 3 k.p.k., Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Wojskowego Garnizonu W. w zaskarżonej kasacją części, tj. skazującej F. B. za czyn zakwalifikowany z art. 27 k.k. WP z 1944 r. w zw. z art. 225 § 1 k.k. z 1932 r. i wobec śmierci skazanego na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. (nieracjonalne byłoby nawiązanie także do przedawnienia karalności czynu) postępowanie umorzył.

Wobec zgłoszenia wniosku przez obrońcę z urzędu, zasądzono na jego rzecz wynagrodzenie za obronę z urzędu F. B. w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, według stawki określonej rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. poz. 1714 ze zm.).

Niezależnie od tego, że bardziej trafnym postąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich byłoby wniesienie kasacji na rzecz pozostałych skazanych w tej sprawie osób, nie zaś wnioskowanie o wydanie wobec nich orzeczenia w trybie art. 435 k.p.k., należało wniosek ten uwzględnić w odniesieniu do S. W., bowiem za uchyleniem skazującej go części wyroku i umorzeniem postępowania przemawiały te same względy co w przypadku F. B. Odstąpiono natomiast od wydania takiego rozstrzygnięcia w odniesieniu do B. R., bowiem z uwagi na konieczność przyjęcia prawidłowej podstawy umorzenia postępowania należałoby ustalić, czy skazany ten, urodzony w 1926 r., żyje. Po zebraniu danych w tym zakresie, uprawniony podmiot będzie mógł wnieść kasację na rzecz tego skazanego.

Z tych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w części dyspozytywnej wyroku.